

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (шести състав)

7 септември 2017 година *

„Преюдициално запитване — Застраховка „Гражданска отговорност“ при използването на моторни превозни средства — Директива 72/166/ЕИО — Директива 84/5/ЕИО — Директива 90/232/ЕИО — Водач, отговорен за пътнотранспортното произшествие, причинило смъртта на неговия/ата съпруг/а, пътник в моторното превозно средство — Национално законодателство, изключващо обезщетяването на имуществената вреда, претърпяна от отговорния за пътнотранспортното произшествие водач“

По дело C-506/16

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Tribunal da Relação do Porto (апелативен съд на Порто, Португалия) с акт от 7 юли 2016 г., постъпил в Съда на 26 септември 2016 г., в рамките на производство по дело

José Joaquim Neto de Sousa

срещу

Estado português

СЪДЪТ (шести състав),

състоящ се от: Е. Regan, председател на състава, Ал. Арабаджиев (докладчик) и S. Rodin, съдии,

генерален адвокат: Р. Mengozzi,

секретар: А. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

като има предвид становищата, представени:

- за Estado português, от М. Е. Duarte Rodrigues,
- за португалското правителство, от L. Inez Fernandes и М. Figueiredo, както и от S. Jaulino, в качеството на представители,
- за Европейската комисия, от Р. Costa de Oliveira, както и от К.-Р. Wojcik, в качеството на представители,

предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,

* Език на производството: португалски.

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на Втора директива 84/5/ЕИО на Съвета от 30 декември 1983 година относно сближаване на законодателствата на държавите членки, свързани със застраховките гражданска отговорност при използването на моторни превозни средства (МПС) (ОВ L 8, 1984 г., стр. 17; Специално издание на български език, 2007 г., глава 6, том 1, стр. 104), изменена с Директива 2005/14/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 11 май 2005 г. (ОВ L 149, 2005 г., стр. 14; Специално издание на български език, 2007 г., глава 6, том 7, стр. 212) (наричана по-нататък „Втора директива“), и на Трета директива 90/232/ЕИО на Съвета от 14 май 1990 година за сближаване на законодателствата на държавите членки относно застраховките „Гражданска отговорност“ при използването на моторни превозни средства (ОВ L 129, 1990 г., стр. 33; Специално издание на български език, 2007 г., глава 6, том 1, стр. 240, наричана по-нататък „Трета директива“).
- 2 Запитването е отправено в рамките на спор между José Joaquim Neto de Sousa и Estado português (Португалска държава) по повод на твърдяно нарушение на правото на Съюза, допуснато от Supremo Tribunal de Justiça (Върховен съд, Португалия).

Правна уредба

Правото на Съюза

- 3 Директива 2009/103/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 16 септември 2009 година относно застраховката „Гражданска отговорност“ при използването на моторни превозни средства и за контрол върху задължението за сключване на такава застраховка (ОВ L 263, 2009 г., стр. 11) отменя Директива 72/166/ЕИО на Съвета от 24 април 1972 година относно сближаване на законодателствата на държавите членки относно застраховката „Гражданска отговорност“ при използването на моторни превозни средства и за прилагане на задължението за сключване на такава застраховка (ОВ L 103, 1972 г. стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 6, том 1, стр. 10, наричана по-нататък „Първа директива“), както и Втора и Трета директива. Въпреки това с оглед на датата на настъпването на фактите на делото по главното производство следва да се вземат предвид отменените директиви.
- 4 Съгласно член 3, параграф 1 от Първа директива:
„Всяка държава членка [...] предприема всички подходящи мерки, с които да гарантира, че гражданската отговорност във връзка с използването на превозни средства с обичайно домуване на нейна територия е застрахована. Обхватът на покритата отговорност и условията за нейното покритие се определят въз основа на тези мерки“.
- 5 Член 1, параграф 1 от Втора директива е предвиждал:
„Застраховката, посочена в член 3, параграф 1 от [Първа директива], покрива задължително както вреди върху имущество, така и телесни повреди на лица“.

6 Член 3 от посочената директива е имал следното съдържание:

„Членовете на семейството на застрахованото лице, [на] водач[а] на МПС или [на] което и да е друго лице, което носи гражданска отговорност при настъпването на застрахователно събитие, която се покрива от застраховката, посочена в член 1, параграф 1, не могат да бъдат изключени поради родствената връзка от ползването на застраховка за понесените от тях телесни повреди“.

7 Член 1 от Трета директива е предвиждал:

„[...] [з]астраховките, посочени в член 3, параграф 1 от [Първа директива] покриват отговорността за телесни повреди на всички пътници, освен на водача на моторното превозно средство, произтичащи от използването на моторното превозно средство.

[...]“.

Португалското право

8 Съгласно член 7, параграф 1 от Decreto-Lei n° 522/85 – Seguro Obrigatório de Responsabilidade Civil Automóvel (Наредба-закон № 522/85 относно задължителната застраховка „Гражданска отговорност“) от 31 декември 1985 г., изменена с Decreto-Lei n° 130/94 (Наредба-закон № 130/94) от 19 май 1994 г. (наричана по-нататък „Наредба-закон № 522/85“), вредите, произтичащи от телесни повреди, претърпени от водача на застрахованото моторно превозно средство, не се покриват от задължителната застраховка „Гражданска отговорност“ при използването на моторни превозни средства (наричана по-нататък „задължителната застраховка“).

9 От член 7, параграф 3 от Наредба-закон № 522/85 следва, че в случай на смърт, причинена в резултат на пътнотранспортно произшествие, по-конкретно на съпруга/та на водача на превозното средство и държател на застрахователната полица, на виновния за пътнотранспортното произшествие не се полага обезщетение за неимуществените вреди.

10 По силата на член 483 от Гражданския кодекс всеки е длъжен да поправи вредите, които виновно е причинил другиму.

11 Член 495, параграф 3 от този кодекс предвижда, че в случай на смърт или телесни повреди лицата, които са могли да искат издръжка от увреденото лице или тези, които са получавали издръжка от него при изпълнение на естествено задължение, имат право на обезщетение.

Спорът в главното производство и преюдициалният въпрос

12 На 3 декември 2005 г. в Паредес (Португалия) моторното превозно средство, управлявано от г-н Neto de Sousa, застрахован при застрахователна компания Zurich, се сблъсква с друго моторно превозно средство. Загубилият контрола върху своя автомобил г-н Neto de Sousa е обявен за отговорен за това произшествие. В този автомобил е пътувала съпругата на г-н Neto de Sousa, г-жа Da Rocha Carvalho, която загива при инцидента.

13 Г-н Neto de Sousa предявява иск срещу Zurich пред Tribunal Judicial de Paredes (първоинстанционен съд на Паредес, Португалия), като иска тази компания да бъде осъдена да му изплати сумата от 335 700 EUR, ведно с лихвите, като обезщетение за имуществените и неимуществените вреди в резултат на пътнотранспортното произшествие от 3 декември 2005 г. В тази връзка той изтъква по-конкретно, че член 7, параграф 3 от Наредба-закон № 522/85 не изключва обезщетяването на виновния за настъпването на произшествието.

- 14 Tribunal Judicial de Paredes (първоинстанционен съд на Паредеc) отхвърля искането на г-н Neto de Sousa в частта му относно поправянето на имуществената вреда с мотива, че тази юрисдикция не е в състояние да определи размера на доходите, разходите и задълженията на г-н Neto de Sousa, нито до каква степен починалата е съдействала или би съдействала за семейните доходи. Посочената юрисдикция отхвърля това искане и в частта му относно поправянето на неимуществените вреди с мотива, че поправянето на тези вреди е изключено по силата на член 7, параграф 3 от Наредба-закон № 522/85.
- 15 Г-н Neto de Sousa обжалва това решение пред Tribunal da Relação do Porto (апелативен съд на Порто, Португалия) единствено що се отнася до поправянето на имуществените вреди. Тази юрисдикция отхвърля жалбата, като приема по същество, че г-н Neto de Sousa няма право на обезщетение, доколкото той е причинил виновно произшествието, в което съпругата му е загинала като пътник в управлявания от него автомобил.
- 16 Г-н Neto de Sousa сезира Supremo Tribunal de Justiça (Върховен съд), пред който повторно излага доводите си, че Наредба-закон № 522/85 не изключва обезщетяването на имуществените вреди, понесени от виновния водач, поради смъртта на неговия/ата съпруг/а вследствие на пътнотранспортното произшествие, и изтъква, че като е отказал да му присъди обезщетение за имуществените вреди, произтичащи от смъртта на неговата съпруга, пътувала като пътник в катастрофиралия автомобил, Tribunal da Relação do Porto (апелативен съд на Порто) е нарушил член 7, параграф 3 от тази наредба-закон. Г-н Neto de Sousa иска също от тази юрисдикция да отправи до Съда в приложение на член 267 ДФЕС преюдициално запитване относно това дали разпоредбите на Втора и Трета директива допускат обезщетяването на подобна вреда.
- 17 Supremo Tribunal de Justiça (Върховен съд) отхвърля жалбата. Той приема по същество, че правото на обезщетение на г-н Neto de Sousa е уредено както в член 495, параграф 3 от Гражданския кодекс, така и в член 483 от този кодекс, че това право възниква „в правната сфера“ на лицето, което търси обезщетението, а не в тази на починалия и че с виновното си поведение г-н Neto de Sousa е нарушил едно от собствените си права. Тази юрисдикция счита, че в съответствие с максимата *sibi imputet* предвиденото в член 495, параграф 3 от Гражданския кодекс право не е възникнало за лицето, единствено отговорно за произшествието, вследствие на което неговата съпруга, пътник в управляваното от него моторно превозно средство, е починала и че поради това на г-н Neto de Sousa не се полага обезщетение.
- 18 Що се отнася до искането за отправяне на преюдициално запитване, Supremo Tribunal de Justiça (Върховен съд) приема по същество, че Втора и Трета директива определят режима на задължителното застраховане, като същевременно оставят на националното право да уреди гражданската отговорност и че, макар що се отнася до пътниците този режим да се налага до известна степен върху националното право, правилата на Наредба-закон № 522/85 нямат за последица да оставят без приложение националния режим на гражданската отговорност, както е предвиден в член 495, параграф 3 от Гражданския кодекс.
- 19 Г-н Neto de Sousa сезира Tribunal da Comarca do Porto-Este (Пенафил) (районен съд на Porto Este (Пенафил), Португалия) с обикновен установителен иск срещу Португалската държава, целящ осъждането ѝ да му изплати сумата от 245 700 EUR, ведно с лихвите, за претърпяната от него вреда поради правната грешка, която Supremo Tribunal de Justiça (Върховен съд) допуснал, като отхвърлил неговата жалба.
- 20 След като Tribunal da Comarca do Porto-Este, Penafiel (районен съд на Porto Este (Пенафил) отхвърля иска на г-н Neto de Sousa, същият подава жалба пред Tribunal da Relação do Porto (апелативен съд на Порто), като изтъква по-конкретно, че Supremo Tribunal de Justiça (Върховен съд) е дал погрешно тълкуване на член 3 от Втора директива, както и на член 1 от Трета директива, които гарантирали на пътниците на моторно превозно средство, различни от водача, обезщетяването на телесните повреди, които те са претърпели поради пътнотранспортно

произшествие, и не е изпълнил задължението си по член 267 ДФЕС. Г-н Neto de Sousa също иска от Tribunal da Relação do Porto (апелативен съд на Порто) да отправи до Съда в приложение на член 267 ДФЕС посочения в точка 16 от настоящото решение въпрос.

- 21 Запитващата юрисдикция отбелязва, че Supremo Tribunal de Justiça (Върховен съд) не се е произнесъл по въпроса дали починалата пътничка трябва да бъде обезщетена, а по това дали г-н Neto de Sousa има право да бъде обезщетен, като се има предвид фактът, че той е лицето, което носи отговорност за настъпването на пътнотранспортното произшествие. Запитващата юрисдикция счита, че за да се определи дали Supremo Tribunal de Justiça (Върховен съд) е можел да се въздържа да постави преюдициален въпрос на Съда, трябва преди това да се провери дали изтъкнатите пред него разпоредби на правото на Съюза са ясни и недвусмислени.
- 22 При това положение Tribunal da Relação do Porto (Апелативен съд Порто) решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Допускат ли [Втора и Трета директива] национална правна уредба, която предвижда обезщетяване на имуществените вреди на водача, виновно причинил пътнотранспортното произшествие, в случай на смърт на съпруга/та, който/която е пътувал/а в моторното превозно средство като пътник, съобразно предвиденото в член 7, параграф 3 от [Наредба-закон № 522/85]?”.

По преюдициалния въпрос

- 23 В самото начало следва да се припомни, че съгласно постоянната практика на Съда в рамките на въведеното с член 267 ДФЕС производство за сътрудничество между националните юрисдикции и Съда той трябва да даде на националния съд полезен отговор, който да му позволи да реши спора, с който е сезиран. С оглед на това при необходимост Съдът трябва да преформулира въпросите, които са му зададени. В допълнение може да е необходимо Съдът да вземе предвид норми на правото на Съюза, които националният съд не е посочил във въпроса си (решение от 1 февруари 2017 г., Município de Palmela, C-144/16, EU:C:2017:76, т. 20 и цитираната съдебна практика).
- 24 В конкретния случай от акта за преюдициално запитване следва, че в решението, в което се твърди, че е нарушил разпоредбите на Втора и Трета директива, Supremo Tribunal de Justiça (Върховен съд) е приел, че приложимото португалско право, по-специално член 483 и член 495, параграф 3 от Гражданския кодекс, не позволява на г-н Neto de Sousa да получи претендираното от него обезщетение.
- 25 При това положение следва поставеният въпрос да се схваща като целящ да се установи дали правната уредба на Съюза в областта на задължителното застраховане трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национално законодателство, което изключва правото на водача на лек автомобил, виновно причинил пътнотранспортно произшествие, довело до смъртта на пътуващия като пътник в този автомобил негов/а съпруг/а, да бъде обезщетен за имуществените вреди, които е претърпял поради тази смърт.
- 26 В това отношение следва да се припомни, че видно от преамбюлите на Първа и Втора директива, същите целят, от една страна, да осигурят свободното движение както на превозните средства с обичайно домуване на територията на Съюза, така и на лицата, които се возят в тях, и от друга страна, да гарантират, че пострадалите от произшествия, причинени от тези превозни средства, ще се ползват от сходно третиране, независимо от това къде на територията на Съюза е настъпило произшествието (решения от 9 юни 2011 г., Ambrósio Lavrador и Olival Ferreira Bonifácio, C-409/09, EU:C:2011:371, т. 23 и от 23 октомври 2012 г., Marques Almeida, C-300/10, EU:C:2012:656, т. 26).

- 27 Първа директива, уточнена и допълнена с Втора и Трета директива, налага на държавите членки да гарантират, че гражданската отговорност във връзка с използването на моторни превозни средства с обичайно домуване на тяхна територия е застрахована, и уточнява по-специално видовете вреди и третите пострадали лица, които тази застраховка трябва да покрива (решение от 23 октомври 2012 г., Marques Almeida, C-300/10, EU:C:2012:656, т. 27 и цитираната съдебна практика).
- 28 Следва обаче да се напомни, че задължението за покриване от застраховката „Гражданска отговорност“ на вредите, причинени от моторни превозни средства на трети лица, се различава от обхвата на обезщетяването на последните на основание на гражданската отговорност на застрахованото лице. Всъщност, докато първото се определя и гарантира от правната уредба на Съюза, второто по същество е уредено от националното право (решения от 17 март 2011 г., Carvalho Ferreira Santos, C-484/09, EU:C:2011:158, т. 31 и от 23 октомври 2012 г., Marques Almeida, C-300/10, EU:C:2012:656, т. 28).
- 29 В това отношение Съдът вече е приел, че от предмета на Първа, Втора и Трета директива и от текстовете им е видно, че те не целят да хармонизират режима на гражданска отговорност в държавите членки и че при сегашното състояние на правото на Съюза последните остават свободни да определят режима на гражданска отговорност, приложим към произшествията, причинени при използването на моторни превозни средства (решение от 23 октомври 2012 г., Marques Almeida, C-300/10, EU:C:2012:656, т. 29 и цитираната съдебна практика).
- 30 При все това държавите членки са длъжни да гарантират, че приложимата съгласно националното им право гражданска отговорност във връзка с използването на моторни превозни средства е застрахована в съответствие с разпоредбите на трите горепосочени директиви (решение от 23 октомври 2012 г., Marques Almeida, C-300/10, EU:C:2012:656, т. 30 и цитираната съдебна практика).
- 31 Освен това, упражнявайки своята компетентност при спазване на правото на Съюза и разпоредбите на националното право, които уреждат обезщетението за произшествия, причинени при използването на превозни средства, те не могат да лишат Първа, Втора и Трета директива от тяхното полезно действие (вж. в този смисъл решение от 23 октомври 2012 г., Marques Almeida, C-300/10, EU:C:2012:656, т. 31).
- 32 Съдът вече е приел, че посочените директиви биха били лишени от подобно действие, ако при съпричиняване на вредата от пострадалото лице националната правна уредба му отказва въз основа на общи и абстрактни критерии правото на обезщетение от задължителната застраховка или пък ограничава това право по несъразмерен начин (решения от 9 юни 2011 г., Ambrósio Lavrador и Olival Ferreira Bonifácio, C-409/09, EU:C:2011:371, т. 29 и от 23 октомври 2012 г., Marques Almeida, C-300/10, EU:C:2012:656, т. 32).
- 33 При все това в делото по главното производство следва да се отбележи, че правото на обезщетение на г-н Neto de Sousa е засегнато не поради ограничаване на покритието на гражданската отговорност при използването на моторни превозни средства от разпоредбите в областта на застраховането, а от приложимия национален режим на гражданска отговорност.
- 34 Всъщност разглежданото в главното производство национално законодателство, както е тълкувано от Supremo Tribunal de Justiça (Върховен съд), има за последица да отнеме на водача на моторно превозно средство, отговорен за настъпването на пътнотранспортно произшествие, правото да бъде обезщетен за собствената си вреда, която той е претърпял вследствие на това произшествие.

- 35 Следователно това законодателство не е от естество да ограничи застрахователното покритие на евентуално установената гражданска отговорност на застрахованото лице за вредите, причинени на третите лица (вж. по аналогия решение от 23 октомври 2012 г., Marques Almeida, C-300/10, EU:C:2012:656, т. 35).
- 36 При това положение следва да се установи, че разглежданата в главното производство национална правна уредба не накърнява предвидената от правото на Съюза гаранция, че гражданската отговорност при използването на моторни превозни средства, определена съгласно приложимото национално право, ще бъде покрита от застраховка, съобразена с Първа, Втора и Трета директива (вж. по аналогия решение от 23 октомври 2012 г., Marques Almeida, C-300/10, EU:C:2012:656, т. 38).
- 37 Този извод не се оспорва с факта, че претърпяната от г-н Neto de Sousa имуществена вреда произтича от смъртта на неговата съпруга, пътувала в управлявания от него автомобил в момента, в който той е причинил произшествието. Всъщност предоставените от запитващата юрисдикция данни явно показват, че разглежданото в главното производство дело не се отнася до правото на обезщетение за вредата, претърпяна от пострадалия в качеството на пътник в участвалия в инцидента автомобил, а за вредата, претърпяна от отговорния за този инцидент водач.
- 38 С оглед на гореизложеното на поставения въпрос следва да се отговори, че Първа, Втора и Трета директива трябва да се тълкуват в смисъл, че допускат национално законодателство, по силата на което водачът на моторно превозно средство, виновно причинил пътнотранспортно произшествие, при което е загинал/а неговият/ата съпруг/а, пътник в този автомобил, няма право да бъде обезщетен за имуществените вреди, които е понесъл поради тази смърт.

По съдебните разноски

- 39 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (шести състав) реши:

Директива 72/166/ЕИО на Съвета от 24 април 1972 година относно сближаване на законодателствата на държавите членки относно застраховката „Гражданска отговорност“ при използването на моторни превозни средства и за прилагане на задължението за сключване на такава застраховка, Втора директива 84/5/ЕИО на Съвета от 30 декември 1983 година относно сближаване на законодателствата на държавите членки свързани със застраховките гражданска отговорност при използването на моторни превозни средства (МПС), изменена с Директива 2005/14/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 11 май 2005 г., и Трета директива 90/232/ЕИО на Съвета от 14 май 1990 година за сближаване на законодателствата на държавите членки относно застраховките „Гражданска отговорност“ при използването на моторни превозни средства, трябва да се тълкуват в смисъл, че допускат национално законодателство, по силата на което водачът на моторно превозно средство, виновно причинил пътнотранспортно произшествие, при което е загинал/а неговият/ата съпруг/а, пътник в този автомобил, няма право да бъде обезщетен за имуществените вреди, които е понесъл поради тази смърт.

Подписи

